

klasičen je v tem delu Dörflerjev jezik, značaji so risani živo in psihološko, verno in zvesto: Čudak in samotar Kaspé, ki hoče poučiti papeža, da naj bo ubog kot je bil sv. Peter, zbeži iz Augsburga še pred papeževim prihodom v svoje gore; krojač Stanes, ki vzame nase vso težo strahov in môr ter roma k papežu, da njegov blagoslov odreši njega in njegovo domovino, pa zboli v mestu in blede v vročici: lahkomišelní dijak Baltés, ki se mu vprav zato, ker je preprost in zdrava narava, izbornó godi, odroma potem v papeževem spremstvu na Laško. — Dörfler omenja tudi kranjske krošnjárje in pravi, da so pošteni in vrli ljudje in da ljudstvo rado posluša njih polomljeno nemščino. — Dörflerjeva dela so večinoma izšla pri založbi Kösel & Pustet, München in Kempten, nekatera pa pri Herderju v Freiburgu.

* * *

Dörfler — poet grude, vaške idile, preprostosti, zdravja in optimizma, ljudske besede in domačije, domačije! Gruda njegova — švabski raj!

Ali bomo tudi mi kdaj rekli: Domovina naša — nebesa naša? In ne samo rekli, ampak verovali in živeli? Takrat bomo sami v sebi in zdravi in veliki. Da bi rekli!

Iz sodobne srbohrvatske lirike¹

Miran Jarc

Burna ména doživljajev zviharjenega duha, ki se je tako ostro javljala v umetnosti, se je ublažila v umirjenost, kakršne pač nismo poznali v razdobju treh, štirih let, ki so jih ožarjali obupni klici o propadu zapada, o vstajenju človeka in preosnovi našega življenja. Bil je to grozničav odmev na grozo opustošene zemlje, težko ranjenega človeka, oblatenega življenja. Lirika, ta najobčutljivejši potresopis duhovnosti, je bila silen odsev te velike drame, ki se je javljala v pretrganih krikih, plamenečih izpovedih, krutih obtožnicah. V srbohrvatski liriki so takrat posebno odmevno nastopili Krklec, Cesarcc in Lj. Micić, klicarji nekega novega življenja, borci za uresničenje večnostne pesmi, srditi obtoževalci kajnovskega greha. Krležova lirika, Cesarčevi stihí, Micićevi ritmi: eno samo, veliko klicanje, raztrgano, sunkovito, borbeno. Lirika je prenehala biti samo »lirika«, postala je orožje, ki je rušilo trhle spomenike starega pokolenja. To je bil čas, ko so se izkresali izrazi: Duša, Duh, Bog, Obup, Smrt, Laž, Jaz, Zavest, Kozmos, Kaos...

Oblika se je razbila in človek je vihral skozi kaos in ni ga bilo tvorca, ki bi razdelil solnce in

¹ Tin Ujević: *Kolajna*, Beograd, Cvijanović, 1926; Gustav Krklec: *Ljubav ptica*, Beograd, Cvijanović, 1926; *Poezije Božidara Kovačevića*, Beograd, Cvijanović, 1926.

temo, zemljo in nebo, človeka in Boga. Dinamično življenje človeka, ki se mu je zrušil temelj, je zanašalo v viharno breznađejnost, ki je še tako ostroumska samozavest ni mogla zanikati. Bilo je to prav za prav samo veliko brezdomstvo, večno romarstvo z grozno zavestjo, da ni nikjer hrama spokojstva, da ni Boga za te uporne ahasverje. Na obzorju se je prikazal strahoten obraz smrti, ki je pretíla objeti vesoljstvo... ali objela je samo one razbolele bojevnike, ki so s svojo strogo miselno upornostjo zrastli v območje blodenj in blaznih obsedenosti, v katerih se je zgrudila utrujena duša.

Življenje se je pa razvijalo v ritmu večne zakonitosti in tvorilo novo obliko, ki naj bo dom novemu razdobju. Če se ozreš nazaj, se je to tiho prerójenje odigralo v kratkem premoru, ki je značil za liriko krizo. Prehod pa je bil silno zanimiv, saj je tako rekoč znova potrdil staro prisposodbo o človeškem napredovanju, ki da se vrši v znamenju spiralne linije. Poedinec, ki je za nekaj časa povsem utonil v valu kolaboratizma, se je spet začel uveljavljati, toda s širšim razgledom in dojemljivejši za splošnostna doživetja. Whitmanski ritmi, ki jim je širjavo narekovala samo Amerika, so se spet stisnili v sklenjeno obliko, ki se je včasih zožila celo v sonét. Vse kaže, da gremo v obdobje uravnovešenja in zakonitosti na novi ravnini življenja. V srbohrvatski liriki sem našel najznačilnejši izraz te nastajajoče smeri v Ujeviću, Krklecu in Kovačeviću.

Tin Ujević je že pred par leti izdal drobno knjižico pesmi »Lelek sebra«, kjer je že po obliki očitaval nagnjenost h klasicizmu, vohče pa je bil kot resničen pesnik prost izostrenega umovanja in vsakega prisilnega, izumetničenega »doživljanja«. Zdaj je izšla prav tako drobna zbirka »Kolajna«, ki jo odlikuje še iskrenejši in prepričevalnejši izraz tega velikega bohema, čigar pustolovsko življenje govori o tragiki človeka »iz dna«, presajenega v obelježje strogo opredeljene družbe. Ujević je bolnik iz Dostojevskega, vitez iz Don-Kihota, kot človek prečesto vprav patološki tip, kot pesnik pa velik lirik. Njegova pesem je neprestano, pa vedno preoblikujoče se klicanje: »biti deca, biti deca«. Mračen in razboljen hodi po svetu, ne kot oboroženi, hrupni klicar množic, temveč kot starodavni pesnik-čarodej, ki trka na srce s tiho žalostjo in vdano prošnjo. Te pesmi so brez bučnosti, kakor dahnjene iz temine, sijoče kot v molitev sklenjene roke. Pesnik se celo odreka svojemu poslanstvu, v čemer se močno razlikuje od svojih prejšnjih borbenih tovarišev, in se druží z boleštvó in trpljenjem, po katerih zaživi postoterjeno življenje (»nisam li pesnik, ja sam barem patnik...«). Vero v čisto življenje, vzbočeno kot mavrica nad zadimljenimi globinami blodenj in zla, je utelesil v »Neznanki«, ki jo imenuje »božansko ženo« in jo išče nedosežno skozi somračje svoje bede (»Nepoznata, reci... gde si, što si, ko si?«). Svetli slapovi »blaženih juter« mu donašajo »tihe slasti«, vonjave cvetja, in ljubezen, ki ga dviga nad smrt. V monotonost,

v nadloge in težave, v osamelost in breznađejnost resničnosti, ki je ta pristni potomec davnih trubadurjev ne more preobraziti v sebi, sije »Nepoznata«, ki je zanj došla »z druge strani sveta preko strahot silnega oceana«, došla je »duša«, da se prelije z njegovo v »vesoljnem ritmu ljubezni« in v »muziki sinjih sfer«. Razbičani brezdomci roma zanešenjaško pod belimi zvezdami, pod sojem Rimske ceste, »v tišini nevidnih zvonov samote visokih čistosti«, ta doživetja prekinjajo težke ure mrkih mrakov, ko »živci ječijo kot trava«, ko duša plapolala iz dna noči v krik »plačimo, plačimo u tišini, umrimo, umrimo u samoći«, ko je edini plod trpljenja strogo usmerjen sonet, a v srcu trpka zavest: »Samo iz svog duplja skriti šaptač sluti / koliko je pakla u vrelom sonetu, / koliko je plača u pijanu smehu; / « Duševna razrvanost, kot jo je doživljal Baudelaire, v trenutkih strašnega dvoma nad »Neznano« in v urah spoznanja: »od mesa moja duša pati, zbog jedne žene ja propadam«, — ta nevarna zamenjava ognja telesnosti s svetlobo večnosti zavaja v navale obupa: »a sva je nada: jednom reči životu, svetu, nadi — zbogom«. V takih doživetjih so nastale pesmi popolne razkrojenosti (»no tako pali svuda plač i plamen«... »i blatan mi je ovaj uski globus«), ki kliče kot edino tolažnico smrt (»smrt i smrt u nadi i otkriću...«), skozi bolne privide davnih zamikanj v kraljestva Ofeleje, Izabele, Vijolante kljuje vedno ostrejša rana: »v Njenih globokih očeh žari kruti ogenj smrti«. Doživetje »v ruski cerkvi« povzroči preokret: iz trpljenja, ki je izžgalo otrovano dušo, se dvigajo sinji stih — prošnje k »Ruskemu Kristu«, k »Solncu Spasa«. Široko se razprožijo trudne roke, iščoč »Njega što može da čovečanstvu vrati / savest i nadu kao mač i napad, / što Verom ume ljubav da pozlati, / i da obasja zamračeni Zapad; / «, brezmejno se razmahne slutnja v neko »boljše vesoljstvo«, in koprnjenje išče spokoja (»željo, prazna željo: negde sešti«), išče vsepozabe na obalah ali pa v »puščavi, preko katere raznaša žarki Samum mrtvo listje, pod osvobodilnim kresom Kasijopeje«. Nova pesem se rodi iz prerodenja: pesem o človeku duše in notranjega življenja, o nemi bolesi, ki osvaja onkrajne svetove, ki je odkrila tajno: Duh je tvoja trdnjava. Slede doživetja velikega miru in »brezkončnega Krista«, radosti duše, ki se je poenotila s svetom.

Ujevićeva zbirka je epos prerajanja duše skozi grozo boja med telesom in duhom. Globoko iskrena je ta izpoved. Blizu nam je. Ni v njej namišljenih modrovanj, tudi ne lažnih akrobatstev, ki niso redkost med sodobnimi srbohrvatskimi liriki. Prav tako je tudi oblika zakrožena, stihovi so valoviti, porazdeljeni v štiri vrstne kitice. Po slogu so te pesmi tako slovenske, da presenetljivo baš ob njih doživimo našo boleost, nemo in prikrito, Prešernovo, Kettejevo, Cankarjevo in spoznaš, kako tuja nam je borbenost Nietzscheja in umstvenost Kanta, ki so jo neslovenski ljudje zanašali v našo sodobno literaturo.

Če je Ujević strunar mrakot in globokih bolesi, je **Gustav Krklec** pesnik solčnih radosti, čeprav tudi skozi njegova zlata jutra plovejo ptice noči in tegob. Krklec je izmed najznačilnejših sedanjnikov, ki je našel svojo besedo. Od njega je izšlo že mnogo del: *Lirika* (1919), *Srebrna cesta* (1921), *Nove pesme* (1925), poleg raznih esejev, razprav in prevodov. Najnovejša njegova zbirka je »Ljubav ptič« (1926), ki še izraziteje očituje Krklečev slog: muzikalnost občutja, okipnjenje trenutnih vtisov, otroško iskrenost in resnost, ki je nadomestila nekdanjo drznost in bežno razposajenost. Pozna se mu, da se je učil pri Vladimiru Nazorju in pri Rilkeju, ki ga je tudi prevajal, dasi je zrastel ves v svoj izraz in pokazal svojstveno pesem življenja. Zbirko uvaja »Naličje« z antitezami, ki dosežejo višino v stihih: »svaka svetlost, svaka radost / ima svojo drugo stranu / ... seti se kad vidiš sjajne / oči mnogih prolaznika / na simbole, na kolajne / pune slika«, pa celo v tej horacevski objektivnosti čutiš prikrito godbenost, ki je značilna za celo zbirko, saj premnoga pesem odmeva v pripevih, ki ti kličejo v spomin ljudsko poezijo. A tudi vsebina doživetij je obiskovanje dobrav in skritih vasi, pastirskih vedrin in detinskih dni. Hrepenenja po dobi, ki je še ni otroval razum, ki jo varno skrivajo simboli »stara lipa, mlada breza, vinograd, gozdovi... mesečina na selu« — pokrajina Zagorja. Značilno je to izrazito odmaknjenje od kavarniške poezije in od sobnega modrijanstva, mrtvaške neplodovitosti in neresničnosti, zdrav je ta beg nazaj v svet, ki ni okužen od modroslovja nemškega protestantstva in oholega pavotlega kriticizma. In ko se pesnik bliža nekdanjemu svetu, ga prevzame domotožje: že davno nimam več pastirske piščali... ne morem več peti o ljubezni, o borih, o smehu, o bregovih in o cvetju, samo sebe opevam in življenje polno trpljenja in zablod, polno strupenega greha. Proč beži od pustega sveta mrtvih stvari, zateka se v mesečino, v šumenje grmov; veje dreves mu bodo zašelestele novo pesem, mladost ga povede v globoko, začarano šumo med srne in ptice, med valovanje trav in ljudi zemlje in solnca, kajti »dan in mesto sta prokleta in tesna temnica«. Kako polna tragike je »Priča za deco«, balada o »njenih očeh, ognjenih in svilenih kot večerno nebo nad daljno reko«, balada o izgubljenki, ki jo je pogoltnilo zvodniško vele mesto... Vsak doživljal ga kliče nazaj v selstvo, prav tako tudi »Ljubezen«, ki jo kliče, »da čujem samo jedan daleki / šapat lišća iz rodnog sela, / «. Zvezdna noč v gozdu ga navda z radostjo, ki jo je tako polno doživljal samo še kot otrok, ta radost je omotično bajna: »Koraki šušte brezsiljno. Vse manj čutim težo svojega telesa. Vse više me dviga duša nad zemski um, vse više v čudesa.«

Valovanja zrelih, zlatih klasov dram v njem živo zdravje prirodnika, in s smehom svojega mračnjaškega bogoiskateljstva, a ves srečen podoživlja otroško podobo »Boga Očeta z dolgo sivo brado«, zavedajoč se, da je v tej vedri razposajenosti bliže sožitju z vesoljstvom; že smrt

se mu zdi solnčen pojav, prav tako utemeljen in zanimiv kot najiskrenejši razmah življenja; spomni se je z vdanostjo zdravega zemljana. Ves se sprošča v prirodo: »dati se vetru kao list, / oblaku kao tuga / u zagrljaju blagom. / Nestati kao pesma čist, / bez drage i bez druga / tihim / mesečevim tragom... /«. Na tej poti doživlja večno prelivanje oblik, neprestano pretvarjanje, veličastno kipenje vekov: »i sve se menja; / sad su tuge radosti / a sada radost tuga...«. / Trajna je samo bol, ki je zanj izvor pesmi in življenja, bol porajajoče se zvezde v vsemiru, bol pevajoče ptice na veji, bol ladje na nočnem morju, bol vetra, — to je bol, v kateri dozoreva samota kot žito, v kateri postajajo tišine polne in plodne ko jesensko sadje, to je tovarišica, najzvestejša in najvernejša in najmilejša, brez nje bi bilo življenje prazno in bi bil človek izkoreninjenec, kajti »kad me život zverski goni po drumu / dalekom, golom stepom, / bol me zanese u plavu detinju šumu / i sanjam samo o lepom. / ... i gledam ravno u lice Boga. /«. Iz boli telesa, oči, krvi, iz viharjev blodenj raste tišina spoznanja in se prebujata otrok, tisti otrok, ki je davno nekoč skakljal po livadah okopan v solnčnih valih, zavzet poslušal pevanje ptic. In pesnik nanovo doživlja to razproščajočo prirodnost in veruje: »samo ljubezen je dala pticam peroti. Ptice, ljubezen vas dviga k nebu... O, da bi imel peroti, radostne peroti, da bi bil bliže Bogu!« V vsepozabljenju leži v travi in večnost lije preko očiščene duše. Velik je dan, vseširen je svet in vse stvari so oživele, pokrajina se je poosebila v smeh starega Pana, a nad njo plove daljno, ubrano zvonjenje... »Spas« je zanj v detinskem doživljanju življenja. Noče nasilno odgrinjati večnih tajnosti, ampak kot bel oblak zaplove nad zemljo, kot bel oblak plove skozi duše, da zapoje z njimi svojo pesem ljubezni, saj mu je tuj vsak »zakaj« in »kam«. Vzporedno s to vedrino valovi kalna reka trpljenja, žalosti, obupov, ko trudni romar vidi samo somračje in se razodeva le v raztrganih krikih, toda še te viharje odeva z umerjeno godbenostjo, pod katero se skriva bolesten nasmeh trenutnih razdvojenj: »a danas: / smejem se svemu, i svetu i tebi / i noći iz detinjstva davna. / Kroz prozor bacih sva ljubavna pisma / i stare vence iz doba slavna / ... O, da me vidiš, o da znaješ / razkošno moju bol, i patnju, / i crnu radost! /«. Toda pesnik se ne rešuje morda v abstraktno modrovanje, ampak sanja o morskem valu, ki bi se vanj pretvoril, o listih v viharju, o zrnu v pustinji, in hoče biti ves obenem v zemlji in v nebu, spajajoč v svojem srcu vesoljstvo. Ponekod se to hrepenenje po Panu javlja kot romantično iskanje brez-krajno tihega in nemega podzemskega vrta, polnega sanj in črnih rož. Strgati hoče vezi, ki so ga priklenile na telo in ga ne puste v mračno spokojnost Karonovega kraljestva. Obide ga spoznanje: »Znamem: / kad celog sebe dadem / i kad mi savest čista / poslednjim dahom javi / da krenem u život novi / — ladja će da zaplovi«. V resnici pa je samo pesnik, ki je truden od do-

življajev, ki je izmučen od romanj, od žen, od razkošja, od vetra, mesečine in čakanj in ki ve, da »kao stih / o proleću i o ženama / nestajem lak i tih. / ... Mrtvi sjaj / beskrajnog, tajnog svemira / donosi mir / i kraj.« Tako se završi s tem »Epilogom« »Ljubezen ptic«.

Oblikovno uporablja Krklec ponajveč tradicionalne stihe s stiki, seveda se ne drži strogo določenih štirivrstnih kitic, in ljubi refrene, tuje pa mu je prostostihje. Tudi jezikovno so pesmi izčiščene in ne kvarijo jih pojmovne besede. Opaža pa se — kot tudi pri Ujeviću — tu pa tam nedonošenost in nedozorelost oblike, ki včasih le za silo izraža močno prvotno doživetje. Že omenjana črta razigranosti se tu pa tam uveljavlja na škodo čiste lirike in neugodno spominja na dekadentsko ironijo. Pa vsi ti nedostatki ne zabrišejo močnega vtisa, ki ga napravljata Krklečeva poezija. (Dalje.)

Slovensko glasbeno življenje v letu 1926

Dr. Stanko Vurnik

V duševni konstelaciji današnje Evrope se je po vojni znatno ojačila materialistična sestavina, v umetnostnem življenju smo zaznamovali realistično reakcijo na l'art pour l'artistični impresionizem in na idealistično nianso ekspresionizma. V tej naši moderni Evropi, ki se v nekih ozirih čedalje vidneje »amerikanizira« po svojem odklanjanju idealizma in v svoji visoki cenitvi praktično porabnih, materialnih vrednot, je cena umetnosti občutno padla. Arhitektura služi v novih, betonskih konstrukcijah praktični potrebi, s fasad sta odpadla ornament in sentiment, prostor se oblikuje po realni, ne idealni potrebi in s tega vidika je previsoka gotška cerkev laž: »lepoto« je zamenila »resnica«. Plastika in slikarstvo služita oba plastiki in arhitekturi v znatni meri, sicer prevladuje »porabni« portret in dekoracija. V literaturi, kakor smo v tem listu že poudarjali, bohotno živi zabavni šund, zadovoljujoč nižje vrste duševne potrebe, in o glasbi moremo reči, da je velika večina produkcije in reprodukcije posvečena »rabni«, plesni glasbi in le majhen del »visoki« glasbeni umetnosti, ki se danes v strogi reakciji na brezogrodni »zveneči nič« impresionizma razvija v ritmičnih in linearno-formalističnih umetnijah. Kakor da sta ritem in linija edini »realni«, prijemljivi vrednoti glasbe, fabriška arhitektura edina arhitektura, šund edina literatura... Slutimo končnoveljavno smrt starega srednjeveško-baročnega idealizma, toda, je li v tej smrti tudi rojstvo čisto nove umetnosti? »Absolutno novi« stil, današnjemu času odgovarjajoč, trdijo, da se je že izkristaliziral v arhitekturi, ki se je oprijela novega materiala, z novimi, doslej neznanimi konstruktivnimi možnostmi in ki novo pojmuje oblikovanje prostora. V literaturi, glasbi in

Nočemo delati krivice zgodovini novejše naše kulture; a dejstvo je, da smo tudi mi bili vpleteni v ta moderni razvoj, četudi je življenje prihajalo k nam bolj posredno in smo živeli v okviru nam sovražnega državnega sistema. Tudi naše življenje je dobilo svojo barvo in svoj pečat od političnih, vojaških, gospodarskih in tehničnih činiteljev modernega časa. Obenem smo sprejeli vase tudi razne tuje kulturne duhovne elemente.

Tako je prišlo do pestre slike in zmedene mnogoličnosti našega današnjega duha in naše sedanje izobrazbe. Ta naša kulturna dediščina je že sama po sebi tako mnogostranska, da je že radi te zgodovinske preobteženosti našega življenja potrebna koncentracija in pregrupacija duhovnih sil in kulturnih činiteljev. (Dalje.)

Iz sodobne srbohrvatske lirike

Miran Jarc

Tretji v vrsti najmlajših in najznačilnejših je Božidar Kovačević, ki je zbral svoje pesmi v dokaj obširni (153 strani) knjigi »Poezija«, iz katere lahko pregledamo njegov celotni pesniški razvoj. Svoj čas je zbudil že pozornost z zbirko »Alfe mojih duš«, kateri sem tedaj očital pojmovnost, duhovno akrobatstvo, spekulativnost, nejasnost, zameglenost, jezikovno pa tisto zoprno rabo tujk, kakor parenteza, nervoja, nacija, orkestrion, kozmos, kriza, skepsa, adekvatno, geoid itd. Sploh se Kovačević vobče nagiba k formalnemu modrovanju, za katerim se skriva često samo izumetničena literarna gesta. Neka mladostna neugnanost in drznost mu včasih narekuje stihe, ki zvane prazno in nimajo prav nobene umetniške vrednosti (na pr. pesem »Aero«), brzina in pomanjkanje strogega avtokriticizma sta zakrivila, da je pesnik zbral v svoji končni izdaji dosedanjih »Poezija« stvari, ki so samo plod igračkanja in spadajo v avtorjevo beležnico, ne pa v javnost. Toda poleg vseh teh napak pa vsebuje zbirka lepo število resničnih pesmi, pa katerih Kovačević upravičeno zavzema odlično mesto v vrsti najmlajših. Knjigo uvaja motto iz Baudelaireja: ženi hoče postati vzvišeno svetišče iz svoje tegobe, daleč proč od zemskih koprnenj in zasmehljivih pogledov. Zapreden v svoj sanjski grad gleda na mesto, šumno in bučno, borbeno in razvneto, polno bolesti in dela, in iz gledanja se mu izvije misel: vse to je brez zmisla. Doživlja osamelost, vse najdražje se mu je razneslo kot listje v vetru in samo bol ga je trdo prepregla in išče utehe in miru po premnogih razočaranjih. Iz tega stanja so nastale tudi male impresije, dahnjene kot bežni akordi v jesenski večer, in kakor izjema se ti zdi »Zapis iz 1916.« — ta otožna pesem srbske tuge. Njegova mračnost se izdihava tudi na predmete: Krizanteme venejo kot človek, ki

ga zastruplja to razdvojeno izživljanje. Mestoma se razigrano razviharijo nezdravi posmehi (»Embrioni«, str. 21.), ki so morda značilni, a jim radi nedozorelosti izraza ne pripada mesto v zbirki. Ob mesečnih vzporeja pesnik sebe, ko se pogloblja v motnjave odrešujočih snov. V praznoti, ki mu vampirsko pije življenjskost, vzklika: »Ja bih hteo strašni bol, / kao svemir bojni val, / koji se ne da ni nazreti / zbog svoje strašne dubine, / besnila i visine. / Kakor »zvok iz klavirja« umira duša v tujem svetu resničnosti, ujeta v temnici mrzličnih nemirov gleda Baudelairstvo »Mrtvo mačko« in sanja o Wildeovski »Salomi«, pevajoča: »Zar ne vidite, da nema smrti / i da se sve po ritmu vraća, / da sve se u ludoj igri vrti / da smo svi tako čudno braća / u divnom kolu od besmrti. /«

Kako duši ta ozki svet, kjer ni »nikada ni jedan velik strah, bol, smeh, / več samo lagan greh. / O, ko nas prkova tako / da umiremo polako? / .« Skozi noč se nad brezsiljno mesto razpalja grozničav krik, ki proklinja »kontinent« in se plamenče steza za daljno, rajsko deželo — domovino medzveznega plesalca, za pokrajino godbe, ki bi bila ob njej še smrt sladka in lepa (»ja neću moći živeti / bez moje dragane neveste, / lagane, tihe Muzike, / kad je sve samo muzika, / Muzika, moja dragana...« »kaj ni že Verlaine pel »Musique, musique avant toute chose...?« V to breznadejnost se mu prikaže žena kot večna sopotnica na pesnikovi romarski poti. Ta eros je pobarvan satirsko, spominjajoč na staro grško idiličnost, toda tudi skozi razigranost se oglašča bolest: »O, šta to tužno ime / u našim grljenjima?«, in pričakovanje, stkanio iz sna in blodnje se v nočeh budi in tuli kot divja vihra v planinah, kajti, kakor poje premnog sonet »lepotu je zelo otožna radost«; to je ljubezen, ki dviga in baš zato povzroča trpljenje. Vmes se krohoče strast, ki se zdaj zakrije v orokavičene sonete z menuetno igravostjo (»Fetiš«), zdaj pa spet zavzame odurno plehlost, ki se zrcali v stihih, kakor »njena kolena silna ko vojska sa zastavama...« Prav tako prehaja ta ironizujuća drznost v negativnost, odražujučo se iz »Ironije nemoći«, ki je bolnik slavi na »Kristov rođendan u restoranu«, predajajoč se godbi, ki božajoče lije skoz dušo »bolnih radosti in nemoći«. Umetno ustvarjeno domotožje po prošlih strasteh in trudni smehljaji spremljajo usihajočo dušo, pesem »tramvaja v noći« kliče, naj ta »železna životinja« zgazi izmučeno telo, kot je gazila prejšnji dan belo dete. Nastroj takega stanja je najbolj izražen v verzih: »Navidez smo mirni, a v nas ni pokoja. S smehom nerveze in spleena in skepse se mučimo, da bi utopili v vrtincu sanj, klavirja, kanta in vijoline vse sieste onih časov, ko smo bili otroški in naivni kot minijature«. Iz tegobe mrtvila raste spomin na polete in moči, ko je »vsaka misel bila pesem.« Toda to so samo še spomini, ki jih sprošča jesen. Potem se zgrne široka tišina, ki jo pesnik orje z novimi stih (»Orač tišine«), mirnimi in globokimi iz spoznanja in klonitve.

»Ah, nikoli ne bo ženska dosegla misli, ne zarje, ki gori v moškem čelu, kadar preminevajo vročične noči... O, nikoli ne bo ljubeča ženska zaklicala »Drug moj!«, a ne »gospodar!«, saj ji je neznana naša boleč, tajinstvena in širna, ki nas družijo in spremlja skoz mračno lesovje, po katerem blodi misel.« Pesnik se obrača proč od prividov nekdanje razpaljenosti in v »Pesmi protiv ljubavi« ostavlja vso davnino, oblito z zarjo Njenega imena ter potuje »u neznanu tudinu«, kjer hoče »besno živeti v kipenju in vrenju prirode in sanj, pod šumnim nebesnim svodom v uzburkanih ritmih, skakajoč v brze teke, tekajoč po mehkih livadah, plezajoč po navpičnih gorskih stenah z iskrostjo divjih koz... Njegov detinski smeh se bo široko stresal prek skal in pečin, nad katerimi plovejo kot jagnjeta beli oblaki, preko tihih zelenih šum, ki bolj ljubijo kakor ženske.«

Na tej poti sreča pesnik »Grešnico« kot spominski pripev mrtvih časov, in ji v sonetu prizna kot ga gleda sebe samega: »O, svi čemo jedared svenuti / ko što trava zene, pa uvene, / i nestače života trenuti, / neče biti ni tebe, ni mene...«. Prevelike so bile njegove bolesti, trpka je njegova beseda, saj zanj ni tolažbe: »nema meni leka, nikada, doveka: / meni cveta samo cveče sumorno...«. Sebe vidi v naravi, pa obratno, opeva zeleni bor: »... ti nisi bolan, umoran...«. V »Tužbi vojnički« se razlije žalost v stihe: »Ej, duša mi je do smrti žalosna / što ostavljam te moje planine / i odlazim u zemlje daleke...«, a bol se porazmeji, saj izgublja osebnostne znake in zajema srea bratov in sester in se razmakne v krik celega rodu: »Rodino krvava, zaražena kugom / bezbožnog Zapada, / ti se večno tučeš, / i mesto da stoku goniš pred plugom, / ti kraljeve silne u triumfu vučeš. / Dokle ćeš tako, i za r Hristov talas / i njegov pokoj još ne pljusnu na nas?« V teh stihih vidimo močno, pozitivno pesnikovo zavest, ki se je preborila skozi kaos krvi in prividov v duhovne ravnine, zato so nam blizu taka doživetja, v katerih se zlivajo v eno religioznost, umetnost in človečanstvo. Široko se razmahnejo valoviti ditirambi vseмирskih ritmov: »o, večni tajni ritem vesolja, ploveš skozi moje srce in pronicaš skozi moj duh, ves odsevaš v mojem ginljivem bitju. Kaj nisem arija v simfoniji večnega vseмира...? O, čutim, kako skoz moju spermo romajo silne legije prorokov, bliznikov, bledih pesnikov, ki bodo pevali isto pesem in goreli v isti molitvi in dvigali oči k istemu nebu... ti večni graditelji mostu med zemljo in nebom, slaveči Tebe, polni radosti, bolesti in nemira!« Kot da ni od tega sveta se izživlja v kozmičnih razkošnjih, čeprav grešnik se približuje Kristu plakajoč po ritmu starobiblijskih razodetij, in pada na kolena pred Gospodom v svetem drhtenju: »Izvedi mene na tvoj pot brezkraini!« Prebujena duša ga vsega prenavlja, zdaj se približa blodnici kot človek, ki je njegov korak pomirljiv in beseda tolažilna, žal mu je duše, ki jo je zlo oskrnilo, »naučiti te hočem divne modrosti, kako izbrišeš z lica sramoto in dvigneš oči v sfero tihega, daljnega neba...«

Povsod vidi brate, ki jih pozdravlja s čisto radostjo, vse bolj se sprošča duša v vseprostorje solčnih jasnot. Zbirka se zaključuje s tihimi, drobnimi stih, ki pojo kakor narodna pesem: »Mene je majka rodila / u šumskom zelenom snu / gde male ptice pevaju / i viti jeleni mru. — Mene je majka rodila / u šumskom zelenom snu / da male ptice natpevam / i umrem / kao što jeleni mru.«

V teh treh zastopnikih sodobne srbohrvatske lirike sem hotel pokazati nastroj in idejnost novega pokolenja. Značilno je, da se je konstruktivni intelektualizem v liriki umaknil, ali se vsaj omejil na ozek krog, kakršen je bil svojčas v zenitovcih, ki pa ni več sodoben odmev in ki ga tudi ne odlikuje pesniška emocionalnost, dočim vidimo, da se je spet oglasila prava pesem, porojena iz trpljenja in iskanja, vzplamtelja iz širjav brezdomstva, noseča pečat prave umetnosti. Oblikovno je spet privzela po večini tradicijske forme verza, po doživljajih pa je zlita iz boleznosti Baudelairea in Verlainea in slovanske čuvstvenosti, ki prehaja v religioznost. Tej iskreni poeziji je tuja dinamika vele-mest, ker taka dinamika ni naša, ampak je bila samo umetno presajena, bistvena ji je prirodnost in vdanost, najbolj pa jo odlikuje resničnost in prvinskost izraza, ki ga je mogla dati samo duša pravega pesnika.

Obraz mlade slovenske literarne generacije

Angelo Cerkvonik, Miran Jarc, Tone Seliskar, Anton Vodnik in Josip Vidmar o našem času in o sebi¹

Janko Traven

V sledečih vrsticah skušam podati fiziognomijo peterih osebnosti povojne literarne generacije, kakor se mi je izluščila bodisi neposredno iz prijateljskega razgovora, bodisi posredno iz pismenega kontakta. Mogoče manjka obraz pokojnega And. Čeboklija, ki spada s svojo nekako seseklano, morda ekspresionistično prozo, v ta okvir, toda upam, da bo slika kljub temu popolna in zanimiva. Vsaj toliko, kolikor je javnost upravičena zahtevati informacij o povojnem literarnem gibanju, ki je doseglo kulminacijo v letih 1920/21 v svoji mogočni gesti in vihravem navdušenju: saj se je ta »svobodna umetniška organizacija«, kakor je gibanje tedaj nekdo nazval, kljub zunanjemu videzu disciplinirano organiziranega nastopa razsula pred našimi očmi. Niso sicer vsi, ki spodaj odgovarjajo na vprašanja o važnih sodobnih problemih, aktivno udeleženi v tistem nastopu, toda zani-

¹ Naš dopisnik je poleg navedenih obiskal tudi g. Antona Podbevška, ki je v pokretu prvih povojnih let igral vidno vlogo. Uredništvo je njegovo izjavo, da skrajša obseg, izpustilo, ker je ponavljala po večini od drugih točneje izražene misli.